

УДК 374.786:2.053.5

ОСОБЛИВОСТІ РОЗВИТКУ СПІВАЦЬКИХ ЗДІБНОСТЕЙ СТАРШОКЛАСНИКІВ У ПОЗАУРОЧНІЙ ВОКАЛЬНО- ХОРОВІЙ РОБОТІ

Шень Цзінь Ге

Стаття розкриває питання розвитку співацького голосу старшокласників у процесі позаурочної роботи. Виділені основні етапи цієї роботи, розкрито значення співацького навчання для старшокласників у позаурочний час. Розроблені критерії співацького навчання учнів старших класів, а саме: мотиваційно-потребовий, компетентнісно-операційний та оцінювально-діагностувальний.

Ключові слова: співацький голос, розвиток, старшокласники, позаурочна робота, критерії, вокальне навчання.

Постановка проблеми в загальному вигляді та її значення. Особливості розвитку співацьких здібностей у старшокласників полягають у визначенні специфіки психо-фізіологічного та музичного розвитку учнів старшого шкільного віку. Розкриваючи особливості розвитку учнів старшокласників маємо зазначити, що старший шкільний вік (15-18 років) – це етап стабілізації особистості. Основними ознаками цього періоду є фізична зрілість, відкриття власного світу, великий обсяг різного роду захоплень, формування цінностей та моральних принципів, розвиток самосвідомості.

Аналіз останніх досліджень і публікацій, в яких започатковане вирішення даної проблеми свідчить про те, що характерні ознаки юнацького віку наближують старшокласника до стану дорослої людини. Узагальнюючи психологічні матеріали сучасних наукових досліджень (Л.Волинська, І.Кон, Є.Калініна, З.Огороднійчук, Т.Тарасова, О.Юрко, Ю.Юцевич та ін.), виділимо ті психолого-педагогічні ознаки віку, на які будемо спиратися у контексті дослідження.

Метою статті є розкриття особливостей розвитку співацьких здібностей старшокласників у процесі позаурочної діяльності. Адже характерними ознаками цього віку є формування стійкого типу характеру, намагання до самоствердження, самореалізації.

Виклад основного матеріалу й обґрунтування отриманих результатів. Старший шкільний вік (юнацький) охоплює дітей з 15 до 18 років (IX-XI класи). Старший шкільний вік характеризується продовженням процесу росту і розвитку, що визначається у спокійному і рівномірному його протіканні в окремих органах і системах. На цьому етапі закінчується статеве дозрівання. Через це дуже рельєфно проявляються статеві та індивідуальні відмінності як у будові, так і в функціях організму. Цьому віку характерно сповільнення росту тіла в довжину і збільшення його розмірів в ширину, а також приріст у масі. Відмінності між юнаками та дівчатами в розмірах і формах тіла досягають максимуму. Юнаки переганяють дівчат у зростанні і масі тіла. Юнаки (в середньому) вище дівчат на 10-12 см і важче на 5-8 кг. Маса їх м'язів по відношенню до маси всього тіла більше на 13%, а маса підшкірної жирової тканини менше на 10%, ніж у дівчат. Тулуб юнаків трохи коротше, а руки і ноги довші, ніж у дівчат.

Науковці відзначають, що у фізичному відношенні старшокласники наближуються до фізичного розвитку дорослих. Це період завершення і фізичного розвитку, і, загалом, становлення особистості. В учнів старшого шкільного віку закінчується статевий розвиток. Опікуючись вокальним розвитком учнів цього віку, слід зважати на те, що зростання ваги тіла стає більшим відносно збільшення росту. Зникають диспропорції окремих частин тіла та підліткова невпевненість рухів. Інтенсивно йде розвиток мускулатури (ріст м'язів у довжину та ширину), збільшується об'єм грудної клітини, підвищується фізична працездатність. Продовжується розвиток мозку, проходять процеси внутрішньоклітинного ускладнення та розвитку відповідних функцій. Водночас не слід забувати, що під час значних тривалих навантажень у старшокласників прослідковується підвищена вразливість серцево-судинної системи.

Проведений аналіз робіт Л.В. Волинської, І.С. Кона, З.В. Огороднійчук, О.В. Скрипченка, Т.Б. Тарасової, Л.Д. Столяренко та ін., дає нам можливість виокремити ряд характерних психолого-педагогічних особливостей учнів старшого шкільного віку. По-перше, розвиток особистості в юності тісно пов'язаний із соціальним статусом юнаків та дівчат, з їх положенням у колективі групи, навчального закладу тощо. В учнів юнацького віку формується самосвідомість, тобто уявлення про самого себе, самооцінка своєї зовнішності, розумових, моральних, вольових якостей та відбувається зіставлення

себе з ідеалом, з'являється можливість самовиховання. Заняття у вокальному гуртку є шлях для реалізації свого потенціалу.

У старшокласників свідомо і цілеспрямовано формуються такі якості характеру, як сила волі, витримка, наполегливість, самоконтроль, обдуманість, критичність тощо. Водночас, продуктивність зусиль молоді в ранньому юнацькому віці залежить часто від настрою. Під час даного періоду декому важко переходити від неробочого стану до праці, дехто часто лінується, відволікається. Заняття співами допомагає виховати наполегливість та дисциплінованість. Сильним мотиваційним важелем є, наприклад, бажання учнів брати участь у вокальних конкурсах. У юнаків та дівчат в цьому віці виникає перше почуття любові, дружби, відбувається істотна перебудова емоційної сфери. Вивчення вокальних творів допомагає зрозуміти власну почуттєво-емоційну сферу [2, с. 56].

По-друге, саме у старшому шкільному віці проявляється свідоме позитивне ставлення до навчання: продовжує удосконалюватися інтелектуальна сфера, розширюються розумові можливості юнаків та дівчат, пізнавальні інтереси становляться більш глибокими та стійкими, зростає концентрація уваги, збільшується обсяг пам'яті, формується абстрактно-логічне мислення. В учнів старшого шкільного віку з'являється вміння самостійно розбиратися в складних питаннях: формування власного світогляду як цілісної системи поглядів, знань, переконань, своєї життєвої філософії; створення власних теорій життя тощо.

По-третє, старший шкільний вік відзначається прагненням до самоствердження своєї незалежності, оригінальності, зневагою до порад старших; прагнення до самоврядування, потреба осмислити все навколишнє. Для юності характерна вікова інтровертованість, коли самотність дає можливість реалізувати здібності (музичні, художні, літературні, технічні, тощо). Отже, головною ознакою періоду ранньої юності є потреба знайти внутрішню позицію дорослої людини, придбання певного ступеня психологічної зрілості, обрання професії, усвідомлення себе членом суспільства, подальшого життєвого шляху. Все це дає можливість у цей віковий період здійснювати пошуки сенсу життя.

Вчені (Є.Калініна, О.Юрко, Ю.Юцевич) наголошують, що юнацький період називають післямутаційним, який охоплює час після мутаційного розвитку співацького голосу до дорослого стану, приблизно не менше двох-трьох років. Водночас у деяких учнів

старшого шкільного віку в цей період ще можуть зберігатися залишкові явища мутації (неповний діапазон, фальцетне звучання головного регістру у дівчат, недостатньо сформовані верхні або нижні ноти, нерівність звучання протягом усього голосу та інше). Голоси юнаків та дівчат, пройшовши перелом, продовжують ще формуватися [1, с. 78].

Юнацький період характеризується поступовим збільшенням діапазону й сили співацького голосу, його тембрового збагачення. У хлопців зникають хворобливі відчуття під час співу та виявляються більш-менш чіткі типологічні ознаки голосу. Вони починають користуватися новими нижніми нотами, переходячи на спів у теситурі чоловічого голосу. Діапазон тенорів, як правило, не перевищує децими, у баритонів і басів (останніх доцільно називати «підбасками» через несформованість тембрового забарвлення), голос рідко виходить за межі октави, виявляючи тенденцію до «зсування» вниз за діапазоном, і лише пізніше з'являються ознаки типологічного розширення – у баритонів – угору, у басів – униз [3, с. 148]. У дівчат у цей період залежно від типу голосу (сопрано чи альт) відбувається розширення діапазону вгору або вниз таким чином, що він досягає не менше, ніж півтори октави. Темброве забарвлення повільно набуває рис дорослого голосу, рівень високої співацької форманти зростає дуже повільно. Отже, можна зазначити, що старший шкільний вік відзначається зміцненням співацького голосу та набуттям характерних ознак повнолітньої людини (чоловіка та жінки), що сприяє подальшому успішному його розвитку.

Важливим аспектом в розрізі нашого дослідження є аналіз особливостей будови та функціонування голосового апарату в учнів старшого шкільного віку. При вихованні співацького голосу важливо спиратися на знання анатомії та фізіології голосового апарату – це допоможе зрозуміти складний процес голосоутворення, порушення голосової функції і засобів їх запобігання. Спів – складаний фізіологічний процес, який поєднує у собі будову всього голосового апарату. Голос – інструмент, яким володіти нелегко, бо це зумовлено тим, що співацький голос пов'язує роботу різних органів людського організму.

Голосовий апарат – сукупність органів, які беруть участь в утворенні співацького голосу й діють взаємопов'язано і одночасно. Він складається з: ротової і носової порожнини, глотки, гортані з голосовими складками, трахеї, бронхів, легень, грудної клітини з дихальними м'язами та діафрагмою, м'язами черевної порожнини. Виходячи з того, що у старшому шкільному віці основні

голосоутворювальні системи знаходяться у стані формування, це накладає певні обмеження на акустичні можливості голосу, що має бути враховано педагогом вокального гуртка.

Вокально-педагогічна робота із старшими школярами полягає у тому, що організм дитини знаходиться у процесі змін. Майже всі органи та системи у цьому віці будуть здатні виконувати повністю свої функції та проходять тривалий шлях розвитку. Складність роботи з дитячими голосами полягає у тому, що значна частина органів, які беруть участь у голосоутворенні, позбавлені паралелізму у зростанні та розвитку власних функцій. Скоріше цей процес можна охарактеризувати як стрибкоподібний, причому зміна цих стрибків відбувається неодноразово і може набувати як інтенсивного характеру, так і послаблень.

Спостерігається диспропорція у окремі органи голосового апарату, коли одні органи вже завершили свій розвиток, а інші продовжують розвиватися. Відомо, що зростання носоглотки й додаткових пазух носу в основному завершується до закінчення процесу статевого дозрівання, тобто приблизно до 14 років, а всі інші органи голосоутворення завершують зростання із закінченням періоду статевого дозрівання (до 19 років). Виняток становить лише гортань, яка продовжує зростати й далі, хоча інтенсивність її становиться більш слабкою.

Розвиток гортані відбувається паралельно з розвитком нервової системи, однак, що дуже важливо, процес цей протікає нерівномірно, а стрибкоподібно. У цей період спостерігається найбільша рівномірність у розвитку нервової та м'язової систем, що дозволяє вчителю поступово ускладнювати та урізноманітнювати вокальні вправи та пісенний репертуар.

Прагнучі наслідувати дорослий спів й не маючи підготовленого звукоутворюючого апарату, достатнього досвіду та уяви про вимоги до гарного співу, старші школярі часто переходять на крик, набуваючи неправильних вокальних навичок, у результаті набуття яких псують, а нерідко й зривають голоси. Особливо часто набуті дефекти зустрічалися у тих учнів, які, маючи гарні природні голосові дані, активно експлуатували їх, використовуючи складний для віку репертуар. І, як наслідок, це впливало на характер співу, подачу звуку та ін. Непоодиноким є випадки, коли у цей період учень прагне активно використовувати грудні звуки, що призводить до втрати головного звучання. Цей результат неприродного форсованого звучання дитячих голосів Ю.С. Юцевич позначає так: «У голосів, які нормально розвиваються, зміна регістрів, тобто перехід з грудного на головний,

завзвичай має місце на нотах «сі-бемоль-сі», тоді як у насаджень на грудях голосні грудні звуки було тягти далеко за межі цього природного переходу, доходячи у деяких випадках до соль, тобто до крайніх меж діапазону» [3, с. 17].

Важливим у вихованні співацького голосу є широке використання знань анатомії та фізіології голосового апарату, які допоможуть зрозуміти складні процеси голосоутворення, причини порушень голосових функцій і засобів їх запобігання.

Носова порожнина зігріває, зволожує і очищує вдихуване повітря, а також, до деякої міри, нейтралізує бактерії, шкідливі хімічні речовини. Зігрівання повітря відбувається завдяки великій кількості кровоносних судин. Сприяє цьому також і уповільнене проходження повітряного струменю. Зволоження відбувається за рахунок випаровуваності слизу, що вділяється слизовою оболонкою. Великі частинки механічно затримуються біля входу в ніс волосинками, а дрібніші проходять углиб, осідають на стінках, обгортаються слизом, а потім смород відхаркується або проковзується. Дихання носом надзвичайно корисне для охорони організму людини. Важко переоцінити значення носової порожнини і в голосоутворенні.

У співі так само, як і в розмовній мові, необхідна наявність як впевнених знань про голосовий апарат, так і вміння функціонувати звуковим апаратом. У процесі цієї роботи до мозку учня старшого шкільного віку по чутливих нервах поступає інформація про роботу голосових органів і одночасно через вухо вони сприймають звуки, які утворюють. Учень старшого шкільного віку співставляє їх з попередніми, помічає відмінність (або помилку) і намагається її виправити. Таким чином здійснюється координація між слухом і голосом учня. Під час цього процесу утворюються й закріплюються умовно-рефлекторні зв'язки, які при багаторазових повтореннях перетворюються в динамічні стереотипи, які лежать в основі співацьких умінь та навичок.

У процесі розвитку співацьких здібностей учнів старшого шкільного віку важлива взаємодія слухових і голосових органів, яка стає настільки тісною, що зливається в єдину функцію, на базі якої формується і співацька функція. Зв'язок між слухом і голосом двобічний: голос не може формуватися без участі слуху, але і слух також не може розвиватися без участі голосових органів. Слухове

сприйняття здійснюється через діяльність органів голосового апарату. Слухаючи мову, музику або спів, ми про себе (а іноді и вголос) повторюємо їх і тільки після цього їх сприймаємо. У процесі формування співацьких здібностей учнів весь час відбувається коригування роботи органів, які задіяні в цьому процесі, а саме: відмічаються зайві й закріплюються потрібні рухи. Весь цей процес неможливий без знань про те, як здійснюють роботу звукоутворюючі органи, в якому вони стані знаходяться.

Численні дослідження зазначають, що за наявності в учня старшого шкільного віку бажання співати всі частини голосового апарату приходять в стан готовності до виконання цієї дії. Процес співу починається з вдиху, під час якого повітря набирається через ротову порожнину, проходить через глотку, гортань, трахею, бронхи в легені. Потім під впливом нервових сигналів (імпульсів) головного мозку голосові зв'язки змикаються і відбувається закриття голосової щілини. Це співпадає з видихом. Розвиток співацького голосу – цілеспрямований процес, обумовлений роботою дихального голосового апарату і центральної нервової системи.

З цієї позиції розробка критеріального апарату дослідження здійснювалася з орієнтацією на особливості розвитку учнів у старшому шкільному віці, а також на спостереженнях за проявами інтересу у старшокласників до розвитку співацьких здібностей під час занять у вокальному гуртку. Емоційно-ціннісна сфера особистості старшокласника свідчить про сформований інтерес учнів до розвитку вокальних здібностей. Діяльнісна сфера відображає здатність школярів до прояву у вокальній діяльності та наявність ступеню творчої активності у позаурочний час.

Висновки. Проведений аналіз дозволив обґрунтувати критерії розвитку співацьких здібностей старших школярів, а саме: 1) мотиваційно-потребовий, який характеризується показниками: ступенем прагнення до розвитку власних співацьких здібностей, мірою зацікавленості вокальним мистецтвом; 2) компетентнісно-операційний, який характеризується показниками: специфіка співацької постави; співацьке дихання; звукоутворення; дикція; інтонація; художньо-виконавські уміння; 3) оцінювально-діагностувальний, який забезпечується рівнем сформованості вмінь діагностування власного співацького голосу.

Отже, доцільно зазначити, що розвиток співацького голосу старшокласників є вкрай важливим етапом, адже саме у цей період формується інтерес старшокласників до співацької діяльності у роботі

вокального гуртка, активно розвивається емоційно-ціннісна сфера особистості старшокласника, виявляється здатність школярів до творчої активності у музичній діяльності.

Література

1. Юрко О.О. Вокальне виховання дітей та юнацтва в закладах додаткової освіти: Методичний посібник для вчителів музики загальноосвітніх шкіл, керівників вокальних гуртків, студентів диригентсько-хорових факультетів / О.Юрко. - Суми: СумДПУ ім. А.С.Макаренка, 2005. – 138 с.
2. Юссон Р. Певческий голос / Рауль Юссон. - М.: Музыка, 1974.- 261с.: ил.; 132 с.
3. Юцевич Ю.Є. Теорія і методика формування та розвитку співацького голосу: Навч.-метод. посібник / Ю.Юцевич. - К.: ІЗИН, 1998. – 160 с.

ОСОБЕННОСТИ РАЗВИТИЯ ПЕВЧЕСКИХ СПОСОБНОСТЕЙ СТАРШЕКЛАСНИКОВ ВО ВНЕУРОЧНОЙ ВОКАЛЬНО- ХОРОВОЙ РАБОТЕ

Шень Цзинь Ге

Статья раскрывает вопросы развития певческого голоса старшекласников в процессе внеурочной работы. Выделены основные этапы этой работы, раскрыто значение певческого обучения для старшекласников во внеурочное время. Разработаны критерии певческого обучения учащихся старших классов, а именно: мотивационно-потребностный, компетентно-операционный и оценочно-диагностический.

Ключевые слова: певческий голос, развитие, старшекласники, внеурочная работа, критерии, вокальное обучение.

FEATURES OF DEVELOPMENT OF SINGING ABILITIES OF SENIOR SCHOOLCHILDREN IN EXTRACURRICULAR VOCAL- CHORAL WORK

Shen Jin Ge

The article deals with the problems of development of the singing voice of senior schoolchildren in the extracurricular work. The main stages of this work are defined, the importance of singing training for senior schoolchildren after school is disclosed. The criteria of singing training of senior schoolchildren are developed: motivational and need, competence and operational, evaluation and diagnostic.

Keywords: Singing voice, development, senior schoolchildren, extracurricular work, criteria, vocal training.

Шень Цзінь Ге – аспірантка факультету мистецтв імені А. Авдієвського Національного педагогічного університету імені М.П. Драгоманова (м. Київ, Україна). E-mail: 250607712@qq.com

Shen Jin Ge – Graduate Student of A. Avdiyevskiy Faculty of Arts of the National Pedagogical Dragomanov University (Kyiv, Ukraine). E-mail: 250607712@qq.com

УДК 215+546

ДУХОТВОРЕНИЯ МАГНЕТИЧЕСКАЯ СИЛА...

Т. Д. Шубейкина

В настоящей статье раскрывается сакральная суть духотворения как единой магнетической космической силы, соединяющей Дух и Материю, с точки зрения Универсального Закона Творения одухотворенной материи. Раскрывается роль ДНК в процессе одухотворения материи как генетического «приемопередающего устройства», позволяющего человеку исполнить функцию уникального развертывания Света Великого Центрального Солнца (Абсолюта) в реальность бытия. Раскрывается реальная возможность «общения» человека с Абсолютом через Язык Света в процессе дыхания, как следствия трансформации Импульса Творящей Мысли (Слова Творца) в отраженный импульс времени, – звук человеческой речи. Вместе с тем раскрывается сила человеческой мысли, окрашенная чувствами, оказывающая реальное влияние на окружающее пространство. Раскрывается понятие магнетизма духотворения как энергии пространственной силы Любви, связывающей все сущее во Вселенной.

Ключевые слова: магнетизм, духотворение, живой свет, импульс творящей мысли, импульс времени.

Постановка проблемы. С точки зрения открывшегося Универсального Закона Творения одухотворенной материи вся история развития мироздания проявляет себя через создание многочисленных форм, в том числе и человека, в которые облекается тонковибрационная программа эволюции, в зависимости от среды проявления [14-17, приложения 1-4]. Третье измерение, как пространство и время, строго определенной частоты вибраций и длины волны (7,26 см), в силу